

2018

Збірник матеріалів

**І Міжнародної
науково-практичної конференції
«Technology, Engineering and Science – 2018»**

Міністерство освіти і науки України

Університет Гринвіча
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

TECHNOLOGY, ENGINEERING AND SCIENCE – 2018

Збірник наукових праць
за матеріалами

I Міжнародної
науково-практичної конференції

24 – 25 жовтня 2018 року

Лондон 2018

Тєвікова О.В., к.і.н., доцент,
ORCID: 0000-0002-9163-4839, e-mail: tevikolya@ukr.net
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Дорошенко С.М., к.філол.н., доцент,
ORCID: 0000-0002-6535-4788, e-mail: doroshenko_s_m@ukr.net
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Лисенко А.В., к.пед.н., доцент,
ORCID: 0000-0001-8521-9383, e-mail: alisenko28@gmail.com
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Нарадько А.В.
ORCID: 0000-0001-9176-7853, e-mail: ferrum.andrew@gmail.com
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СОЦІО-КУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ У ВИМІРІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 50-60-Х РР. ХХ СТ.

***Анотація.** У статті розглянуто особливості соціокультурного простору українців у вимірі мовної ситуації в Україні 1950 – 1960-их рр. Особливу увагу звернено на те, що серед населення побутував україно-російський говір, що був наслідком активного й цілеспрямованого впровадження російської мови в усі сфери суспільного життя українських радянських громадян. Автори доводять, що цілеспрямована русифікація, руйнування і дискредитація української мови гальмували розвиток національної української культури. Це стало загрозою консолідації й розвитку української нації. Унаслідок цього сьогодні ми маємо справу з мовною некомпетентністю та недостатнім рівнем усвідомлення національної самоідентичності мільйонів українців, які потрапили в залежність від історичних реалій.*

***Ключові слова:** соціо-культурний простір, українська національна мова, мовна політика, русифікація, національна ідентичність, книговидання, двомовність, суржик.*

Tievikova O.V., candidate of historical sciences, docent,
ORCID: 0000-0002-9163-4839, e-mail: tevikolya@ukr.net
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
Doroshenko S.M., candidate of philology sciences, docent,
ORCID: 0000-0002-6535-4788, e-mail: doroshenko_s_m@ukr.net
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
Lysenko A. V., candidate of pedagogical sciences, docent,
ORCID: 0000-0001-8521-9383, e-mail: alisenko28@gmail.com
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
Naradko A.V., candidate of historical sciences, docent,
ORCID: 0000-0001-9176-7853, e-mail: ferrum.andrew@gmail.com
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

SOCIO-CULTURAL SITUATION IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC POLICY IN UKRAINE 50-60TH OF THE XXTH CENTURY

***Abstract.** The article analyzes the peculiarities of the socio-cultural space of Ukrainians through the linguistic situation in Ukraine of the 1950 - 1960 th. The authors emphasize that the Ukrainian population at that time spoke Ukrainian-Russian dialect. This was the result of the active introduction of the Russian language in all spheres of Ukrainian's public life. Researchers argue that the Soviet leadership within the ideological concept of a totalitarian*

system pursued purposeful and comprehensive Russification. As a result of such policies, the Ukrainian language was destroyed, discredited and destroyed. This, in turn, hampered the development of the national Ukrainian culture, and threatened the consolidation and development of the Ukrainian nation.

Keywords: *bilingualism, books publishing, linguistic policy, national identity, russification, social and cultural situation, surzhyk, vocabulary, the Ukrainian language*

Наявність нинішніх мовних проблем в Україні корениться в культурних деформаціях, успадкованих від радянського тоталітарного режиму. Колоніальна політика радянської влади та панування комуністичної ідеології зумовлювали обмежений розвиток більшості сфер соціокультурного життя населення. Яскраво ці процеси простежуються в мовленнєвій сфері буття. Російській мові вдалося витіснити і замінити українську мову як мову спілкування на значній території її поширення. Це ускладнювало розвиток української мови та перешкоджало реалізації надзвичайно важливої функції мови – консолідації нації.

Згідно з офіційним законодавством російська мова в усіх радянських республіках мала статус міждержавної мови, отже, була в пріоритеті. Паралельно дозволяло оформлювати законодавчі акти, вести судове провадження, проводити навчання рідною мовою. Відповідно, в Україні загальнонавчаними мовами були українська й російська. Водночас радянська влада постійно намагалася звужити сферу використання української мови. Мовну асиміляцію (русифікацію) здійснювали через офіційне політичне, соціальне, господарське, культурне життя, діловодство, армію, освіту, мас-медіа, де панувала російська мова.

Насамперед, вагомим важелем цього процесу стала система навчання, починаючи з дошкільних закладів. Офіційна мовна політика сприяла збільшенню російськомовних навчальних закладів у республіці за рахунок зменшення кількості українських шкіл. У великих містах та індустріальних регіонах республіки, де проживало багато росіян і представників інших націй, майже всі школи були російськими [1], [2].

Крім цього, в системі освіти відбувалися внутрішні процеси, що зумовлювали дискримінацію української мови та її усунення з навчання. Наприклад, зменшувалася кількість годин, відведених на вивчення української мови й літератури в школі. Поступово знання української мови перестало бути обов'язковою вимогою при вступі до вищих навчальних закладів в Україні. Переважно російською мовою проводився весь навчальний процес у вищій школі, хоча українці становили понад 60% студентів, зарахованих до вищих навчальних закладів України [3].

Рідна мова також витіснялась з ужитку через книговидавничу політику радянської влади, яка була спрямована на зменшення кількості українськомовної літератури, підручників та періодичних видань. Загалом частка україномовної друкованої продукції становила менше половини всіх видань. Наприклад, у 1958 році Академія наук УРСР не видала українською мовою жодної наукової праці з вищої математики, астрономії, фізики, механіки, хімії, фізіології, медицини тощо.

Як засоби русифікації активно використовували також радіо, телебачення, театр, кіно. Практично весь ефір республіканського радіо і телебачення, кінофільми і театральні вистави відбувалися російською мовою. Навіть українські кіностудії зобов'язані були подавати навіть україномовні фільми в російському дубляжі. Таким чином, ідеологічна пропаганда через засоби мас-медіа не тільки популяризувала в Україні російську мову та культуру, а й навіювала думку, що українська мова неprestижна, меншовартісна.

Відбувалося цілеспрямоване втручання у внутрішню будову української мови на рівні лексики та граматики. Перевидані в цей період академічні словники, чинні

правила українського правопису, підручники з української мови, різноманітні довідники тощо засвідчують, що в словниковий склад та українську фонетику було штучно впроваджено чимало невластивих українській мові слів і термінів, лексичних і граматичних елементів російського походження. Унаслідок диктату російської мови і застосування практики калькування (копіювання) російських слів і зворотів, лексичних і граматичних форм з активного вжитку вийшла значна частина власне українських слів і зворотів, самобутніх українських лексем і фразеологізмів [4].

У результаті такої суцільної русифікації українці й самі виявляли прагнення опанувати російську мову та послуговувалися нею в побуті та спілкуванні. Українська мова як мова навчання й спілкування поступово втрачала свою престижність та ставала прерогативою сільської місцевості. Її сприймали як «мову селяків». Загалом цілеспрямована русифікація гальмувала розвиток національної української культури. Руйнування і дискредитація української мови знизили рівень національного самоусвідомлення та самоідентифікації українців, сформували комплекс меншовартості своєї мови і культури. У результаті сьогодні ми маємо домінуючу позицію російської мови, ситуацію штучної двомовності, побутування суржику, низьку мовну стійкість і низький престиж української мови. І хоча русифікація не досягла своєї остаточної мети, вона значно послабила стійкість української нації, зумовила її залежність від нації (держави), мовою якої вона розмовляє, а також створила загрозу консолідації українського суспільства.

Література

1. *Політична історія України ХХ століття: у 6 т. / [ред. кол.: І. Ф. Курас та ін.]. — К.: Генеза, 2003. — Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / Майборода О. М., Шаповал Ю. І. — 696 с., с. 172-174.*
2. *Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Фонд 1. — Опис 73. — Спр. 716. — Арк.24.*
3. *Тевікова О. Особливості національної мовної політики в Україні протягом 50 – 60-х рр. ХХ ст. / Тевікова О., Дорошенко С., Лисенко А. // Витоки педагогічної майстерності. — 2017. — Випуск 19. — С. 309 – 316.*
4. *Кордон М. В. Українська та Зарубіжна культура: курс лекцій / М. В. Кордон. — Київ: Цул, 2003. — 508 с., с.427.*